

Učna ura: Pogovor po ogledu filma Gajin svet

Trajanje: od 45 do 90 minut.

Oprema za izvedbo: računalnik z dostopom do interneta, projektor, zvočniki.

Priporočeno število udeležencev: do 25 (oz. en oddelek).

Izvajalec/moderator: učitelj, ki si je film ogledal.

Dostop do video izrezkov: <https://safe.si/gajin-svet>

O filmu

Film s pozitivnim tonom odpira številne teme, s katerimi se v sodobnem svetu vsakodnevno srečujejo mladostniki in njihovi starši, torej tudi teme povezane s tveganim vedenjem na spletu oz. z različnimi oblikami spletnih nevarnosti in zlorab.

Namen učne ure

Namen učne ure je poglobljen pogovor z udeleženci o spletnih tveganjih, ki jih film obravnava. Zaradi značilnosti žanra (družinska romantična komedija) je treba o situacijah iz filma, ki prikazujejo resna tveganja in zlorabe, spodbujati kritično razmišljanje udeležencev. Pogovor poteka o tem, kako tveganja preprečiti, prepoznati, kako ukrepati v kritični situaciji in kako se zaščititi.

Izvedba

Na voljo je šest video izrezkov v trajanju od 26 sekund do 1 minute in 12 sekund. V primeru 45 minutne delavnice priporočamo ogled in obravnavo manjšega obsega video izrezkov, kar dopušča dovolj časa za pogovor z/med udeleženci. Zaradi navezave na vsebino filma je treba upoštevati naslednji vrstni red video izrezkov:

1. Telefon ali družina?
2. Kdo si ti, ki se pogovarjaš z menoj?
3. Posredovanje osebnih podatkov
4. Fotografiranje
5. Slabo geslo
6. Meni tole grozno zgloda. A greva?

Priporočeni izbor za 45 minutno delavnico:

1. Kdo si ti, ki se pogovarjaš z menoj?
2. Posredovanje osebnih podatkov

3. Fotografiranje
4. Meni tole grozno zgleda. A greva?

Izvedba na ravni razreda – ena skupina

Učna ura poteka v obliki pogovora. Udeleženci si najprej skupaj pogledajo posamezen video izrezek. Sledi skupinski pogovor o vsebini. Moderator (učitelj) najprej vpraša udeležence, kaj je v video izrezku prikazano, da ponovijo vsebino in izpostavijo bistvo. V nadaljevanju z vprašanji spodbuja udeležence k razmišljanju o posameznem tveganju, zaščiti in ukrepanju.

Priporočljiv čas za skupinsko izvedbo je od 45 do 60 minut.

Izvedba z delom po skupinah

Prvi način: Udeleženci se razdelijo v skupine (po 3, 4 ali 5). Vsi udeleženci si skupaj ogledajo posamezni video izrezek. Nato se po skupinah pogovorijo o vsebini in pripravijo odgovore na zastavljena vprašanja. Nato vsaka skupina poroča oz. predstavi odgovore. Temu sledi skupinska diskusija.

Drugi način: Vsaka skupina pogleda le svoj video posnetek in pripravi odgovore na vprašanja. Treba je zagotoviti, da ima vsaka skupina možnost ogleda video izrezka (preko mobilnega telefona, tablice ali računalnika). Po zaključku dela po skupinah si najprej celoten razred ogleda posamezen video izrezek, skupina, ki je delala z izrezkom, pa predstavi svoje odgovore. Sledi diskusija na ravni celotnega razreda.

Priporočljiv čas za izvedbo po skupinah je 90 minut.

Video izrezki

1. Telefon ali družina

Video: <https://safe.si/video/gajin-svet/gajin-svet-telefon-ali-druzina>

Tema: prekomerna raba mobilnega telefona.

Vsebina: Tea gleda v telefon in se ne meni za dogajanje v avtu. Gaja daje očetu navodila za popoldanske obveznosti. Na vprašanje očeta Tea odgovori dolgočasno.

a) Zakaj se Tea raje ukvarja s telefonom, kot da bi se pogovarjala s sestro in očetom?

Predlogi odgovorov:

- Ker je zasvojena z mobilnim telefonom in kaže znake zasvojenosti (zadirčnost).
- Ker je nezadovoljna z razmerami v družini (maminim odhodom) in to izraža na način, da ignorira druge člane.
- Ker so ji bolj kot pogovor z očetom in sestro, pomembne nove objave prijateljic na Instagramu in Snapchatu.

b) Kaj bi lahko Gaja in oče naredila, da bi bila Tea manj na telefonu?

Predlogi odgovorov:

- Oče bi se lahko več posvečal obema dekletoma, ne pa da je pretirano zaseden s službo.
- Gaja bi lahko Tei poslala sporočilo preko telefona, da ni sama v avtu.
- Oče bi lahko na prijazen način pokazal zanimanje za to, kaj Tea počne na telefonu, in jo vprašal, kako bi lahko sam počel kaj podobnega.
- Tega ni mogoče rešiti zdaj v avtu, gre za globljo težavo v odnosih med družinskimi člani, kjer se oče premalo posveča obema dekletoma, mama pa jih je zapustila. Tea se težko spopada z odsotnostjo mame in se tolaži tako, da se umika v svet družabnih omrežij.

c) Kaj lahko naredi vsak pri sebi, da ne uporablja preveč računalnika ali telefona?

Predlogi odgovorov:

- Več se druži s prijatelji v živo – športne dejavnosti, pogovori.
- Omeji si uporabo telefona in računalnika na največ dve uri dnevno in se tega strogo drži.
- Poišče aktivnosti, ki niso povezane z uporabo mobilnega telefona.
- V primeru, da postane zasvojen, si poišče strokovno pomoč.

d) Kakšni so znaki zasvojenosti z mobilnim telefonom, računalnikom ali internetom?

Predlogi odgovorov:

- Neprestano ukvarjanje z mobilnim telefonom, računalnikom, internetom, igranjem video iger.
- Nestrpnost ali živčnost, če ne moreš uporabljati mobilnega telefona, računalnika ali interneta.
- Odpovedovanje drugim aktivnostim in zanemarjanje družinskih obveznosti.
- Laganje o trajanju uporabe mobilnega telefona, računalnika ali interneta.
- Poslabšanje učnega uspeha.
- Vsi se pritožujejo glede tvoje rabe telefona, računalnika in interneta.
- Zanemarjanje higiene in rednega prehranjevanja.
- Fizične bolečine, povečanje telesne teže,...

2. Kdo si ti, ki se pogovarjaš z menoj?

Video: <https://safe.si/video/gajin-svet/gajin-svet-kdo-si-ti-ki-se-pogovarjas-menoj>

Tema: stiki z neznanci na spletu.

Vsebina: V prizoru vidimo moškega, ki se v spletno klepetalnico prijavi z lažnim imenom in nato napiše sporočilo v povezavi z lažno agencijo.

a) Zakaj nekateri na spletu uporabljajo lažna imena?

Predlogi odgovorov:

- Ker želijo prikriti svojo identiteto, ker posedujejo občutljive podatke (npr. žvižgači).

- Ker imajo zle namene in želijo nekoga ogoljufati, zlorabiti ali izkoristiti.
- Ker so spletni nasilneži.
- Ker se bojijo, da bi jim kdo škodoval, če bi se razkrili.
- Ker objavljajo žaljive komentarje in laži, trolajo posameznika in izvajajo druge oblike spletnega nasilja, ne želijo pa se razkriti.
- Ker si želijo, da bi bili nekdo drug, kot so v resnici.

b) Kako vzpostavijo neznanci stik s teboj in kaj lahko pri tem počnejo?

Predlogi odgovorov:

- Preko aplikacij za sporočanje (Viber, WhatsApp, Facebook Messenger,...), preko družabnih omrežij (Instagram, Snapchat), preko e-pošte.
- Z neznanci te lahko povežejo drugi spletni prijatelji.
- Preko spletnih strani, ki omogočajo pogovore z neznanci (npr. Omegle, Chat Roulette).
- Neznanci ti z namenom manipulacije in pridobitve zaupanja razlagajo svoje osebne stvari oz. ti svetujejo pri reševanju tvojih težav.
- Pošiljajo ti svoje gole fotografije, te nadlegujejo (žalijo), pošiljajo nasilne in grozljive (neprijetne) slike in video posnetke, ti pošiljajo verižna pisma, ti grozijo.
- Neznanci, ki te želijo izkoristiti, so zelo spretni pri komunikaciji in jim zlahka nasedeš. S teboj se pogovarjajo tako, da se nehote zapleteš v njihovo spletko in nasedeš prevari ali privoliš v njihove zahteve.

c) Kaj se lahko pogovarjaš z neznanci na spletu in kdaj prekineš komunikacijo z njimi?

Predlogi odgovorov:

- Pogovarjaš se lahko vse, kar ne razkriva, kje živiš, kam hodiš v šolo, kdo si, kdo so tvoji družinski člani in drugih pomembnih osebnih podatkov. Prav tako ne pošiljaš svojih fotografij in fotografij družinskih članov.
- Če skupaj igrata videoigre prek interneta, potem se lahko pogovarjaš vse kar je povezano z igro.
- Takoj prekini komunikacijo, če te nekdo sili k dejanjem, ki se ti ne zdijo prav ali pa so ti neprijetna, oz. ti nekdo postavlja vprašanja, na katera ne želiš odgovoriti.

d) Kaj narediti, če neznanec od tebe zahteva osebne podatke ali ti pošilja neprimerne slike, te žali ali drugače nadleguje?

Predlogi odgovorov:

- Blokiraš ga.
- Prekineš komunikacijo z njim in ga ignoriraš.
- Prijaviš ga družabnemu omrežju ali aplikaciji.
- Poveš staršem, učiteljem ali nekemu drugemu, ki ti lahko pomaga.
- Če gre za pošiljanje golih fotografij mlajših od 18 let ali je prejemnik golih fotografij mlajši od 15 (grooming), prijaviš zadevo Policiji (skupaj s starši).

- Če se pri komunikaciji z neznanci počutiš neprijetno, o tem poveš staršem ali drugi odrasli osebi, ki ji zaupaš in prosiš za pomoč.
- Če ti grozi, prosiš za pomoč odraslo osebo, ki ji zaupaš.

e) Ali je nekdo, ki si ga spoznal samo preko spleta pravi prijatelj?

- Ne.
- To je le virtualni prijatelj, za katerega pa nikoli ne veš, kdo je v resnici, zato mu ne smeš nikoli popolnoma zaupati.

3. Posredovanje osebnih podatkov

Video: <https://safe.si/video/gajin-svet/gajin-svet-posredovanje-osebni-podatkov>

Tema: zaščita zasebnosti.

Vsebina: Daša in Tea sedita na strehi bloka in izpolnjujeta prijavnico za (lažno) manekensko agencijo. Daša si izmisli starost in telesno višino, Tea pa podvomi o pravilnosti tega. Nato vnese še svoje podatke.

a) Kaj so osebni podatki?

Predlogi odgovorov:

- Osebni podatek je katerikoli podatek o lastnostih, stanju, ravnanju ali razmerju posameznika, ne glede na obliko.
- Osebni podatki opisujejo posameznika.
- Med osebne podatke štejemo tudi fotografije, video posnetke in drug material, ki opisuje posameznika.
- Datum rojstva, barva oči, lastna fotografija, kam hodiš v šolo, kdo so tvoji starši, kakšne bolezni si imel, katero dekle ali fant ti je všeč, ocene v šoli, česa se bojiš,...

b) Kako preveriti spletno stran, ki zahteva od tebe osebne podatke ali geslo, če je varna in ne gre za prevaro?

Predlogi odgovorov:

- Na spletni strani mora biti jasno navedeno, kdo je lastnik spletne strani, kje ima sedež in telefonska številka, kamor lahko pokličemo. Natančno mora biti napisano, zakaj se bodo podatki uporabljali in koliko časa se bodo hranili. Spletne strani, ki tega nimajo, niso zaupanja vredne.
- V brskalniku (Firefox, Chrome, Edge) mora biti označeno, da gre za varno povezavo (zelena zaklenjena ključavnica, zaklenjena ključavnica in napis Secure, zaklenjena ključavnica,...)
- Poguglaš za morebitnimi opozorili in izkušnjami drugih uporabnikov.
- Preveriš podatke spletne domene v registru domen. Če so podatki o lastniku zakriti ali pa je iz Rusije, Kitajske, Afrike ali od drugod iz Azije, domena pa je stara največ nekaj dni ali tednov, potem lahko sumimo na prevaro.

c) katerih podatkov, video posnetkov ali fotografij ne bi nikoli posredoval nekomu preko interneta (aplikacij za sporočanje)? Kaj bi se lahko zgodilo?

Predlogi odgovorov:

- Intimnih posnetkov (golih razgaljenih), ker se jih lahko deli dalje ali javno objavi. Zaradi tovrstnih objav se lahko drugi norčujejo iz tebe, te žalijo in nadlegujejo.
- Podatkov o morebitnih boleznih, psihičnih težavah, ipd. Če bi imel kakšno hudo bolezen, bi se te drugi lahko začeli neupravičeno izogibati, žaliti in norčevati.
- Spletnih gesel, številke bančnega računa, ... Lahko pride do vdora v račune, kraje denarja.

d) Kako varujemo osebne podatke na internetu in mobilnih telefonih?

Predlogi odgovorov:

- Pred objavo premislimo, ali nam bo objava lahko kakorkoli škodovala (tudi v daljni prihodnosti).
- Uporabljamo dobra gesla, telefon imamo zaklenjen z geslom (PIN koda, vzorec, prstni odtis).
- Osebnih podatkov ne vnašamo na straneh, če ne vemo, zakaj točno jih potrebujejo.
- Pri vnašanju gesel pazimo, da jih ne vnašamo na ponarejene spletne strani (phishing oz. ribarjenje).

4. Fotografiranje in snemanje

Video: <https://safe.si/video/gajin-svet/gajin-svet-fotografiranje-in-snemanje>

Tema: seksting, snemanje in fotografiranje brez privoljenja.

Vsebina: Tea se v kopalnici v kopalkah z mobilnim telefonom fotografira pred ogledalom. Gaja vstopi v kopalnico in skuša izvedeti, kaj se dogaja s Teo. Tea jo napodi iz kopalnice. Nekoliko kasneje gre Tea v svojo sobo in začne na spletni profil nalagati posnete fotografije v kopalkah. Gaja želi videti, kaj počne, zato jo skuša na skrivaj posneti s telefonom skozi okno. Tea to opazi in besno zagrne zaveso.

a) Ali je prav, da se je Tea fotografirala v kopalkah in to potem objavila na svojem profilu na spletnem mestu Chat Chat, ki ga uporablja tudi lažna agencija? Zakaj?

Predlogi odgovorov:

- Ne. Gre za intimne fotografije, ki lahko povzročijo norčevanje in nadlegovanje.
- Ne. Slike bi lahko nekdo obdelal tako, da bo na njih videti brez zgornjega dela kopalk.
- Ne. Če bi šlo za pravo agencijo, bi slike posredovala na drug način in agencija ne bi takoj na začetku zahtevala slik v kopalkah oz. spodnjem perilu.

b) Kakšnih fotografij in posnetkov nikoli ne objavljamo na internetu in delimo preko aplikacij za sporočanje? Kaj gre lahko narobe?

Predlogi odgovorov:

- Golih fotografij, razgaljenih fotografij, fotografij in posnetkov, na katerih smo v nerodnih položajih.

- Fotografij in posnetkov, iz katerih bi se lahko drugi norčevali.
- Fotografij in posnetkov, ki o nas povejo nekaj zelo določenega (recimo mesto materinega znamenja).

c) Ali je Gaja storila pravilno, ker je na skrivaj snemala sestro? Zakaj? Kaj bi se lahko zgodilo?

Predlogi odgovorov:

- Ne. Snemati ali fotografirati brez dovoljenja je prepovedano po zakonu (Kazenski zakonik, 138. člen – Neupravičeno slikovno snemanje).
- Ne, Tea ni vedela, da jo Gaja snema in bi se lahko preoblačila, Gaja pa bi lahko posnela golo Teo. Tak posnetek bi lahko poslala drugim in naslednji dan bi se vsi norčevali iz Tee in ji pošiljali nespodobne ponudbe.

5. Slabo geslo

Video: <https://safe.si/video/gajin-svet/gajin-svet-slabo-geslo>

Tema: slaba gesla, vdiranje v profile.

Vsebina: Gaja in Matic skušata ugotoviti geslo Teinega profila na Chat Chat. Poskusita nekaj enostavnih gesel in ugotovita, da Tea za geslo uporablja svoj priimek zapisan nazaj.

a) Ali je Tea imela dobro geslo? Zakaj ne? Zakaj uporablja tako preprosto geslo?

Predlogi odgovorov:

- Ne. Geslo, ki ga je uporabljala, je bilo preveč preprosto.
- Geslo je preveč lahko uginiti.
- Geslo bi moralo biti daljše in bolj zapleteno.
- Preprosto geslo je uporabljala zato, ker si ga je bilo preprosto zapomniti.

b) Kakšno je dobro geslo?

Značilnosti dobrih gesel:

- geslo je dolgo vsaj 10 znakov, še bolje, če jih ima 12 ali več,
- sestavljeno je iz malih in velikih črk, števil in posebnih znakov, kot so #?!-.,%&@β,
- na pogled je videti, kot da je sestavljeno naključno,
- lahko si ga je zapomniti,
- za vsako spletno mesto imamo svoje geslo.

c) Ali je vdiranje v profile drugih dovoljeno?

Predlogi odgovorov:

- Ne, ker je to prepovedano z zakonom (Kazenski zakonik: 221. člen – Napad na informacijski sistem).
- Ne, ker je to tako, kot da bi nekdo vdrl k tebi domov.

Več informacij na temo:

- <https://safe.si/nasveti/moja-identiteta-in-zasebnost/varna-gesla>

6. Meni tole grozno zgleda. A greva?

Video: <https://safe.si/video/gajin-svet/gajin-svet-meni-tole-grozno-zgleda-a-greva>

Tema: srečanje z neznanci, ki jih spoznamo na spletu.

Vsebina: Tea in Daša prideta do hiše, kje je lažna agencija Reality. Vse skupaj jima je sumljivo in nista prepričani ali bi vstopili ali ne. Vrata jima odpre sumljiv moški, ki pove, da bo gospodična Gabriella kmalu prišla. Tea in Daša vstopita v hišo, sumljiv moški pa sumničavo preveri, ali jih kdo opazuje.

a) Kakšne nevarnosti prežijo na nas, če se odločimo za srečanje z neznanci, ki jih spoznamo prek spleta?

Predlogi odgovorov:

- Lahko pride do spolne zlorabe (posilstvo).
- Ugrabitev.
- Izsiljevanje.
- Z grožnjami ali manipuliranjem te prisili, da narediš nekaj, kar sicer ne bi (npr. golo fotografiranje, izsiljevanje za denar,...).

b) Če se želiš na vsak način srečati z nekom, ki si ga spoznal preko interneta, kako lahko to storiš najbolj varno?

Predlogi odgovorov:

- Za srečanje poveš staršem in jih prosiš, da naj gredo s teboj. Ne zato, da bi te nadzorovali, temveč zato, da ti pomagajo, če je treba. Ni treba, da se skupaj s teboj srečajo z osebo, s katero se dogovoriš, dovolj je, da opazujejo od daleč in ukrepajo, če se izkaže, da oseba ni tista, za katero se predstavlja.
- Za srečanje se dogovoriš dopoldne ali popoldne na javnem kraju, kjer so tudi drugi ljudje.
- Če opaziš, da človek, s katerim si dogovorjen za srečanje ni tisti, za katerega se je izdajal na internetu, se z njim ne srečaš oz. se kar se da hitro poslovliš. Nikakor ne nasedaš morebitnim obljubam ali vabilom.
- Če se dogovoriš za srečanje, o tem vedno poveš nekomu, ki mu zaupaš, najbolje staršem.